

6. Понеделко Г. Испания : слабые перспективы роста. Мировая экономика и международные отношения. 2011. № 4. С. 60–69.
7. Рахметова А. М. Концепция взаимодействия банковского и реального секторов экономики в современных условиях : дис... д-ра экон. наук : 08.00.10. ФГОБУ «Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации». Москва, 2015. 370 с.
8. Юрків Н. Я., Гладких Д. М. Розвиток банківського кредитування господарюючих суб'єктів як умова забезпечення сталого економічного зростання в Україні. 2019. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/rozvitok-bankivskogo-kredituvannya-gospodaryuyuchikh-subektiv-yak-umova>.

УДК 336.711.65:001.895

ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГУЛЯТОРНИХ «ПІСОЧНИЦЬ» ДЛЯ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ІНДУСТРІЇ

Сгоричева С. Б., д-р екон. наук, професор,
професор кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Проблема взаємовідносин фінансових інновацій та державного регулювання фінансового сектора вже давно знаходиться у полі зору науковців, при цьому дискусії точаться навколо питання, чи є регулювання каталізатором інновацій, або є фактором, що перешкоджає їх виникненню та розповсюдженню. М. Міллер стверджував, що регулювання протягом впродовж десятиліть є одним з головних рушіїв успішних інновацій [1]. З іншого боку, Р. Мертон наполягав на тому, що регулювання може перешкоджати нормальному функціонуванню «двигуна інновацій» і таким чином обмежувати досягнення більшої ефективності у фінансовій системі у цілому [2]. Інший відомий фахівець у сфері фінансових інновацій, Дж. Лернер, також вважав, що регуляторне навантаження може утримувати нових учасників фінансового ринку від участі в інноваційному процесі, а отже, створювати інноваційні бар'єри [3].

Зазначене питання надзвичайно загострилося з початку 2000-х років, коли на фінансові ринки активно стали виходити представники індустрії інформаційно-комунікаційних технологій з пропозиціями інноваційних способів надання послуг, і почав формуватися сектор FinTech. Враховуючи його інноваційну природу, він об'єктивно не завжди міг діяти за прийнятими правилами і нормативними обмеженнями, що створювало непорозуміння і конфлікти з органами державного регулювання.

Одночасно, варто згадати і приклади позитивного розв'язання цих проблем, зокрема, діяльність деяких центральних банків щодо сприяння інноваційному розвитку платіжних систем, коли активно застосовувалися методи взаємодії з учасниками фінансового сектора. Так, на початку 2000-х років Комітетом розвитку платіжної системи ФРС США були проведені чисельні інтерв'ю з представниками зацікавлених організацій, при цьому одним з основних питань стало з'ясування бар'єрів, насамперед, регулятивних, з якими стикаються учасники при впровадженні платіжних інновацій. Інший корисний приклад створення регулятивних засад інноваційних фінансових технологій надали наглядові органи Філіппін стосовно розвитку у країні мобільного банкінгу [4, с. 95–96]. Отже, поступово формувалося розуміння того, що для перевірки якості інноваційних продуктів та створення регулятивних норм, які є адекватними потребам фінансових компаній та їх клієнтів, потрібен певний період спостереження, консультацій, взаємодії національних регуляторів та представників FinTech. Зрештою, це розуміння втілювалося у концепцію регуляторної «пісочниці» (*regulatory sandbox*).

Поки що немає її усталеного визначення, але можна констатувати, що регуляторна «пісочниця» — це підхід регулятора фінансового ринку, що, зазвичай, узагальнюється у письмовій формі та оприлюднюється, який дозволяє учасникам ринку, насамперед, FinTech компаніям проводити тестування нововведень у режимі реального часу під контролем регулятора. Нові фінансові продукти, технології та бізнес-моделі можуть бути перевірені за певним набором правил, вимогами нагляду та з використанням відповідних запобіжних заходів. Інновації, безумовно, реалізуються у межах діючого законодавства, але без додаткових нормативних та інструктивних документів.

Уперше про намір створити регуляторну «пісочницю» було заявлено наприкінці 2015 року у Великій Британії, і це привернуло неабияку увагу національних регуляторів та представників FinTech індустрії багатьох країн світу. На початку 2018 року вже двадцять юрисдикцій мали намір або вже реалізовували цю концепцію. На даний час наявні відомості про 46 регуляторних «пісочниць», серед яких 27 вже функціонують, а інші дев'ятнадцять або знаходяться у процесі становлення, або про їх створення вже оголошено. Варто відмітити, що такі проекти реалізуються не лише у розвинутих країнах (Австралія, Канада, Іспанія, Швеція, США, Японія та ін.), а і в країнах із фінансовими ринками, що розвиваються — Йорданія, Казахстан, Мозамбік, Танзанія, Уганда, Шрі Ланка та ін. [5].

Переваги існування регуляторної «пісочниці» для учасників фінансового ринку полягають у такому:

- інновації впроваджуються швидше, коли FinTech компанії можуть реалізовувати нові ідеї без таких накладних витрат, як дотримання регуляторних вимог та повноцінний захист інтересів споживачів;
- інновації стають більш досконалими, якщо вони апробуються у реальному житті з реальними споживачами;
- зменшуються бар'єри для входу на ринок;
- послідовне тестування методом спроб і помилок у контрольованому середовищі пом'якшує ризики та попереджає непередбачувані наслідки, які виникають, коли нова технологія надто швидко завойовує ринок.

Одночасно, органам нагляду регуляторна «пісочниця» дозволяє збирати важливі відомості, перш ніж приймати рішення про необхідність подальших регуляторних дій. Успішно проведене тестування інновації може призвести до кількох результатів, включаючи її повноцінне схвалення, розуміння необхідності змін в регулюванні або розробку порядку припинення її застосування. Справжньою перевагою середовища «пісочниці» є те, що воно дозволяє регуляторам та інноваторам конструктивно працювати разом, коли альтернативою можуть бути непорозуміння та гальмування інновацій. Пряме спілкування між FinTech розробниками, бізнесом та регуляторними органами створює більш динамічну та безпечну для споживачів фінансову систему.

Споживачі фінансових послуг також отримують вигоду від функціонування регуляторної «пісочниці», оскільки нові та вигідні технологічні рішення швидше виходять на ринок. За допомогою інновацій відкриваються нові можливості для поглиблення фінансової інклюзії, зокрема, за рахунок застосування біометричних ідентифікаторів, альтернативного кредитного скорингу, e-KYC, грошових переказів на основі блокчейну та нових бізнес-моделей, що застосовуються в обслуговуванні ще неохоплених клієнтів. Отже, інновації можуть усунути такі традиційні бар'єри для фінансової інклюзії, як правові (наприклад, вимоги щодо протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму), операційні (витрати, пов'язані з роботою традиційних офісів) та фізичні (обмеженість традиційних каналів продажу). Регуляторні «пісочниці» можуть також заохочувати конкуренцію та співпрацю між діючими та новими учасниками ринку на користь осіб, ще не охоплених фінансовим обслуговуванням.

Варто зазначити, що концепція регуляторної «пісочниці» постійно доповнюється новими моделями, що формуються під впливом специфічних національних факторів. Відмінності між моделями стосуються критеріїв прийнятності інноваційних технологій, вимог

до тестування, запобіжних заходів, організаційної структури та операційних методів. Створюючи такий механізм, регуляторні органи повинні чітко визначити його цілі та завдання, а також виділити достатні ресурси для його функціонування. Дуже важливо заручитися підтримкою та забезпечити довіру учасників фінансового ринку.

В Україні завдання щодо створення регуляторної «пісочниці» міститься у Стратегії розвитку фінансового сектора України до 2025 року [6], розробленої регуляторами різних секторів фінансового ринку спільно з Міністерством фінансів та Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Воно набуло конкретизації у Стратегії розвитку фінтеху в Україні до 2025 року, підготовленої НБУ у середині 2020 року. В останньому документі зазначається, що Національним банком вже створений прототип «пісочниці» — Експертну раду НБУ щодо комунікацій з інноваційними компаніями та проектами, яка почала діяти навесні 2019 року.

Проте необхідно здійснити перехід до повноцінного її механізму, подвоїти кількість продуктів та сервісів, що щорічно проходять тестування у лояльному регуляторному форматі. Для цього, зокрема, слід внести зміни до статті 7 Закону України «Про Національний банк України» щодо повноважень зі стимулювання та сприяння розвитку інновацій та технологій на ринку фінансових послуг, а також зі створення, визначення порядку роботи та забезпечення функціонування спеціальних регулятивних платформ та тестових середовищ для апробації інноваційних фінансових послуг, платіжних інструментів, схем розрахунків, продуктів та технологій [6]. Ставиться також завдання щодо приєднання до глобальної регуляторної «пісочниці» — *Global Financial Innovation Network*.

До стратегічних цілей створення повноцінної регуляторної «пісочниці», визначених НБУ, належать:

- надання учасникам ринку кваліфікованих консультацій та створення умов для тестувань інноваційних продуктів та сервісів у контрольованому регуляторному середовищі;
- покращення споживацького досвіду та захист прав споживачів завдяки підвищенню якості фінансових продуктів та сервісів;
- зменшення часу виходу на ринок та зростання кількості успішних інноваційних кейсів;
- фінансова інклюзія.

Передбачається, що регуляторна «пісочниця» НБУ зможе використовувати такі інструменти для авторизованих та неавторизованих учасників фінансового ринку: консультування, авторизація інноваційних технологій, регуляторні виключення та модифікації, а також відсутність дисциплінарних заходів під час тестувань; публікація інструкцій для інноваційних фінансових продуктів та сервісів щодо виконання вимог нових нормативних документів, процедур чи правил з метою запобігання порушень з боку інноваційних учасників ринку; тестування продуктів, сервісів та бізнес-моделей.

Утім, слід враховувати, що регуляторні «пісочниці» є зовсім новими механізмами, і їх корисність та вплив на розвиток фінансового ринку ще недостатньо доведені. Не варто вважати, що «пісочниця» є панацеєю від усіх регуляторних проблем, спричинених інноваціями, і є єдиним рішенням у цій сфері. Інші варіанти включають підхід «спробувати і вивчити» — випробування нових ідей у реальному середовищі або стратегію очікування, що включає неформальний моніторинг нових тенденцій до будь-якого офіційного втручання (стосовно, зокрема, кредитування P2P, крипто валют та ін.). Порівняно з цими підходами, регуляторні «пісочниці» є більш структурованими, об'єктивними та відкритими, але також більш формалізованими та ресурсомісткими.

Список використаних джерел

1. Miller M. H. Financial innovation: the last twenty years and the next. *Journal of Finance and Quantitative Analysis*. 1986. № 21.4. С. 459–471.
2. Merton R. C. A functional perspective on financial intermediation. *Financial Management*. 1995. № 24.2. С. 23–41.

3. Lerner J. The new new financial thing: The origins of financial innovations. *Journal of Financial Economics*. 2006. № 79.2. С. 223–255.
4. Єгоричева С. Б. Інноваційна діяльність комерційних банків: стратегічні аспекти : монографія. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2010. 348 с.
5. The DFS Observatory. Legal & Regulatory Database / Columbia Business School. URL : <https://dfsobservatory.com/content/regulatory-sandboxes>.
8. Розвиток фінансового сектору. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. URL : <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy>.

УДК 336.74

ПРОБЛЕМАТИКА ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ ЗАСОБІВ В КОНТЕКСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ОБСЯГІВ БЕЗГОТІВКОВИХ ПЛАТЕЖІВ

Костогриз В. Г., канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Ткаченко А. Ю., здобувач вищої освіти
Університет банківської справи
Черкаський навчально-науковий інститут

Актуальність організації безготівкових розрахунків пов'язана з тим, що в сучасних умовах окреслилася гостра потреба у вивченні і запровадження усіма учасниками ринкових відносин механізмів функціонування різних форм безготівкових розрахунків. Безготівкові розрахунки з використанням сучасних електронних платіжних засобів стають особливо актуальними за умов сучасної ринкової економіки, активного розвитку електронної комерції, сучасних змін у проведенні торгівельних операцій та банківського обслуговування під впливом спалаху пандемії COVID-19.

Поняття спеціального електронного платіжного засобу визначається як платіжний інструмент, що надає його держателю можливість за допомогою платіжного пристрою отримати інформацію про належні держателю кошти та ініціювати їх переказ [1]. Він включає в себе такі інструменти, як платіжні картки та мобільні платіжні інструменти (тобто платіжні засоби, реалізовані в апаратно-програмному середовищі мобільного телефону або іншого бездротового пристрою користувача). Здебільшого, такий платіжний інструмент має формат смарт-картки, яка є носієм спеціального персоніфікованого платіжного додатку [2].

Визначення сутності поняття «платіжна картка» міститься у працях багатьох українських учених-економістів. Так, на думку Бланка І. О. платіжна картка — це іменний фінансовий документ у формі пластикової магнітної картки, виданий комерційним банком (або іншою фінансово-кредитною установою) для здійснення розрахунків у безготівковій формі за придбані товари та надані послуги [3].

З огляду на те, що сьогодні людство бореться з пандемією COVID-19, кількість безготівкових розрахунків у 2020 р. значно зростає як в Україні, так і у світі загалом, оскільки влада країн закликає людей до зменшення користування готівкою, яка потенційно може бути носієм вірусу. Завдяки технологіям можна замовляти та оплачувати продукти, товари, послуги онлайн, тому не обов'язково відвідувати банківські відділення, щоб здійснювати комунальні платежі чи купувати валюту тощо. Все це ви можете зробити, навіть не виходячи з дому [4].

У 2019 році існувала тенденція до збільшення обсягу операцій (безготівкових та отримання готівки) з використанням платіжних карток. Так, кількість операції з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, досягла 5 057,3 млн шт. (на 29,2 % більше, ніж у 2018 році), а їхня сума — 3 576,7 млрд грн (на 24,3 % більше, якщо порівняти з попереднім періодом) [5].